

Rausa

Erfgoedtijdschrift voor Borchtlombeek, O.L.V.-Lombeek, Pamel en Strijtem
Verschijnt 6 maal per jaar. Tiende jaargang nr. 5, september 2022

Rausa

Erfgoedtijdschrift voor
Borchtlombeek, O.L.V.-
Lombeek, Pamel en Strij-
tem

Secretariaat en verant-
woordelijke uitgever:
Erfgoed Rausa, Varing 40,
1760 Pamel
www.rausa.be

Werkten mee aan dit
nummer: Bart Caulier,
Willy De Smedt, Jan De
Mont, Patrick Verstraete,
Hubert De Bolle, Herman
Van Herreweghen, Jo en
Luc Spycckerelle, Norbert
Verbestel

Eindredactie:
Kristien Hemeryckx en
Walter Evenepoel

Iedere auteur is verant-
woordelijk voor haar/zijn
bijdragen.

Je kan je gratis abonneren
op de digitale versie van
Rausa door een eenvoudig
bericht te sturen naar
erfgoed.rausa@gmail.com

Bankrelatie:
BE 97 8601 1557 2549

©
Zonder voorafgaande toestem-
ming van Erfgoed Rausa mag
niets uit deze uitgave worden
verveelvoudigd en/of openbaar
worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie of op welke
andere wijze dan ook.

om te beginnen...

Rausa verschijnt in febru-
ari, april, juni, augustus,
september en december in
digitale versie en op aan-
vraag in gedrukte versie.
Deze editie in het kader
van de Open Monumen-
tendag kon dankzij de
steun van het Gemeente-
bestuur van Roosdaal
worden aangeboden in ge-
drukte vorm, waarvoor
onze oprechte dank!

Redactieadres:
Erfgoed Rausa, Varing 40,
1760 Pamel,
rausa@skynet.be, 0473
11 25 00
Abonneeradres:
erfgoed.rausa@gmail.com

Inhoud van dit nummer:

Blz. 2	Om te beginnen
Blz. 3	Duurzaam erfgoed
Blz. 4	De pastorie in beeld
Blz. 5	De aanloop
Blz. 8	De bewoners van de pastorie
Blz. 11	De traphal (foto)
Blz. 12	Het dagelijkse leven op de pastorie
Blz. 17	Verstraete: een nooit eindigend bouw- verhaal
Blz. 21	Vaandel H. Sacrament
Blz. 22	Het archief in bits en bytes
Blz. 25	Jan Geeroms: wat doet de kerkfabriek?
Blz. 28	De Pamelse pastorie (foto)

Op de voorpagina:
Inkomhal van de Pamelse Pastorie. Foto Jan De Mont

Duurzaam erfgoed

De 34ste editie van Open Monumenten Dag staat helemaal in het teken van duurzaamheid. Het is, met reden, een actueel thema. We staan samen voor een steeds urgenter opgave: onze CO₂-uitstoot moet drastisch gereduceerd worden om een doorgedreven opwarming van de planeet tegen te gaan.

Trouwens, ook onze historische monumenten ontsnappen niet aan dit vraagstuk! Om dit waardevolle patrimonium te kunnen doorgeven aan onze (klein)kinderen, is een aanpassing aan de hedendaagse normen een absolute vereiste.

Dat het renoveren en energiezuiniger maken van oude gebouwen mét respect voor hun historische waarde geen eenvoudige klus is, hoeft allicht geen betoog. En toch, ook al wordt het wel eens uit het oog verloren, eigenlijk is ons erfgoed uit zichzelf al zéér duurzaam! Door een bestaand gebouw in stand te houden, verleng je immers de levensduur van de gebruikte materialen en bespaar je héél wat energie om nieuwe grond- en bouwstoffen aan te maken. Het duurzaam renoveren van (ver)oude(rde) gebouwen is dan ook niet per definitie een onbezonnen gedachte, laat staan een onbegonnen werk!

Zo vonden ook de broeders van de abdij van Averbode. Vertrekkend vanuit hun spirituele eerbied voor de omgeving, wilden ze hun energieverbruik en ecologische voetafdruk drastisch reduceren. Het abdijgebouw, daterend uit 1134, kreeg daarom onlangs een grondige, op duurzaamheid gerichte opknapbeurt. Vóór de renovatie verbruikte de abdij nog 200.000 liter stookolie per jaar, nu zorgen warmtepompen dat er warmte wordt gewonnen uit de buitenlucht. Isolerend buitenschrijnwerk, in de stijl van weleer maar met drievoudige beglazing, beperkt het warmteverlies maximaal. Energiezuinige oplossingen inpassen in een monument, in Averbode toonden creatieve vakmensen dat het kan!

Het Roosdaalse erfgoed staat voor net dezelfde uitdaging. Zo ook de Pamelse pastorie! Vandaag, ter gelegenheid van deze Open Monumentendag, zwaaien de deuren van deze fraaie, neogotische pastoorswoning wijd open. Uw bezoek wordt verrijkt met een tentoonstelling rond de verborgen schatten van de pastorie, en u zal getuige zijn van de 'verrijzenis' van pastoor Van Eyndhoven én de Pamelse 'swis'!

We kijken er naar uit u te mogen verwelkomen op wat ongetwijfeld een prachtige dag wordt!

Ondertussen blijven we al onze steun, kennis en expertise verlenen aan het zoeken naar een duurzame toekomst voor ons onroerend erfgoed. Waar mogelijk willen we mee verhoeden dat deze cultuurhistorische pareltjes in onbruik of, erger nog, verval raken en daardoor finaal afgeschreven worden! Een doemscenario waar de Pamelse pastorie van gespaard zal blijven, zo leerden we onlangs! Verder in dit tijdschrift krijgt u dan ook heuglijk nieuws te lezen over de duurzame toekomst van dit gebouw!

Veel leesplezier!

Bart Caulier

De pastorie in beeld

Wanneer je door de straten kuiert, is het je misschien ook al overkomen dat je voor een merkwaardige woning even halt houdt en je afvraagt hoe het er binnen wel zou uitzien. Een statige villa van een begoede neringdoener, een burgemeestershuis of misschien ook wel een pastorie. Dankzij de Open Monumentendag en de medewerking van de kerkraad en verschillende medewerkers, kunnen wij vandaag iedereen laten binnenkijken in de pastorie van Pamel. Bij Gerard van Herreweghen lezen wij in zijn boek uit 1988 *'Op de Varing groeide een nieuwe dorpskern'* een opmerkelijke passus over de pastoorswoning:

"Enkele jaren na de inzegening heeft een monseigneur die het Vormsel kwam toedienen eens lachend tegen pastoor Van Eyndhoven gezegd dat hij inderdaad voor een prachtige kerk had gezorgd, maar dat hij zichzelf toch ook goed gezegend had. Waarmee de monseigneur de ruime, statige pastorie bedoelde."

*Het pas ingehuldigde beeld van 'Het Helig Hart' met op de achtergrond de pastorie. 1931
Verzameling van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium*

Wij begrijpen de vermanende opmerking volledig. Het fraaie bouwwerk is vandaag nog altijd een pronkstuk van het dorpsplein.

Meer dan in de meeste andere Rausa-publicaties zullen we in dit nummer foto's en tekeningen laten spreken, zodat je ongegeneerd kunt binnen kijken in de woonst van Eerwaarde Heren. Tussen de artikels door hebben wij beeldmateriaal geschoven zodat je een bezoek kunt brengen aan de pastorie, ook al heb je het grote ongeluk zelf deze Open Monumentendag niet ter plaatse te kunnen beleven.

We gaan niet beweren dat alles in dit stukje helemaal is verlopen zoals wij het interpreteren, maar we hebben genoeg getuigenissen en geschriften geraadpleegd om te mogen vermoeden dat het misschien toch wel voor een behoorlijk part de waarheid benadert.

Het was burgemeester Tondeur zelf die de pastoor had aangeboden om hem naar Aalst te laten brengen. En dus trok Hendrik Van Eyndhoven zijn soutane wat naar omhoog toen hij het trapje van de Tilbury opstapte en zich liet zakken in het malse lederen kussen. Het was niet echt een zomerse zondag, die achtste juni van 1902, maar het regende niet en de wind nam ook een rustdag. Petrus, de voerman, liet de zweep lichtjes knallen en de goedmoedige ruïen draaide het grindpad van de oude pastorie af, richting Okegem. Petrus was een gezellige kletskaus die geen twee minuten ophield met praten en die er alles uitflapte zoals hij dacht. "Gojje ba de maskes è menieër pastoeër?" had hij schaamteloos gevraagd toen hij de geestelijke hielp om in de koets te stappen en een walm van eau de cologne zich vanonder de zwarte toga verspreidde. De priester deed alsof hij de opmerking niet had gehoord, maar bedacht bij zichzelf dat hij misschien toch wat te gul met het reukwater had geprobeerd de duffe geur uit zijn soutane te spuiten. "Nog een paar jaar dacht hij, en dan zal ik eindelijk dit duffe kot kunnen verlaten." Hij keek nog even om naar de afgebladderde classicistische pastorie en de bouwvallige kerk waar hij zo vlug mogelijk wou van af geraken.

Hij hoopte vurig dat hij straks een aantal mensen zou ontmoeten die zijn wat in het slop geraakte bouwplannen zouden kunnen

vlot trekken. Dat had zijn gastheer, architect Julius Goethals, hem alvast beloofd. Van Eyndhoven was overigens meer dan een beetje vereerd dat de beroemde architect hem op zijn exclusieve feestje had uitgenodigd. Natuurlijk was dat een beetje een wederdienst omdat onze Pamelse pastoor er alles had aan gedaan om het ontwerp van zijn nieuwe kerk aan Goethals te kunnen toevertrouwen, maar hij voelde bij de man toch echt wel een gemeente hulpvaardigheid om schot te brengen in het aanslepende bouwdoosier.

Het was een aangenaam tochtje langs de zomerse velden. Het gedokker op de straatstenen werd opgevangen door de brede bladveren en Petrus vertelde honderduit vrolijke anekdotes over de brouwerij van zijn patron. Toen ze Hekelgem achter zich hadden gelaten, en de grote baan naar Mijlbeek opdraaiden, priemde vóór hen al de splinternieuwe toren van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand in de blauwe lucht.

"Wat een schitterend meesterwerk" dacht pastoor Hendrik "en die van ons gaat er als een tweeling op lijken!". De glimlach verdween toen hij bedacht dat er eerst nog veel geld moest worden gevonden en dat de liberale Gouverneur in Brussel nog altijd zijn toestemming niet had gegeven.

De sombere gedachten verdwenen helemaal toen hij aan het portaal van de architectenwoning met brede gebaren werd verwelkomd door meester Goethals zelf. Onder zijn zware snor school een brede lach en achter zijn 'pince-nez' fonkelden zijn vriendelijke ogen. Goethals leidde zijn eerwaarde gast naar de grote tuin waar onder een grote veranda een enorme tafel was gedekt met glazen en flessen, met bloemen en fruit. Daarrond was het een gewemel van dienstpersoneel dat zich uitsloofde om de sigarenrokende heren en de flanerende dames te voorzien van al wat Onze-Lieve-Heer had laten groeien en bloeien.

Van Eyndhoven rook nog even aan zijn mouw. Gerustgesteld dat de muffe geur weg was en dat er toch nog een vleugje eau de cologne overbleef, liet hij zich voorstellen aan het gezelschap waar hij de komende uren de dis mee zou delen. Hij voelde zich opeens een beetje bisschop.

In zijn sappige Gents introduceerde Goethals de Pamelse pastoor aan zijn broer Remi en zijn schoonzus Christina. Onze vrome stoïcijnse priester bloosde een beetje toen hij mocht plaats nemen naast deze galante dame.

Julius Goethals

Van Eyndhoven was blij verrast toen tegenover hem zijn vriend en collega Van de Putte, pastoor van Denderhoutem zag plaats nemen. Hij herinnerde zich plots dat architect Goethals een paar jaar geleden de restauratie van de 'Atoemse kerk' had geleid. Zijn confrater was druk aan de praat met een imposante heer met een aanstekelijke lach en een luide stem. "Dit moet iemand zijn van de kanten van Roeselare" dacht Van Eyndhoven luidop. Hij herkende het accent van zijn beste makker aan het seminarie in Mechelen. "Mijnheer Verstraete is inderdaad van Rumbeke" zei plots een stem naast hem. "Mijn naam is Alfons De Schrijver", zei de man vriendelijk (ook hij droeg een soutane), "ik ben directeur van de zusters van de Heilige Vincentius a Paulo in Sint-Niklaas. Ik hoorde toevallig dat u het dialect van mijnheer Verstraete herkende. Hij is een beroemd aannemer van monumentale bouwwerken."

"Confrater De Schrijver heeft gelijk Hendrik! Onze vriend Leonard heeft bij mij de restauratie gedaan en ik kan me geen betere voorstellen!" De Denderhoutemse pastoor had zich dus in het gesprek gemengd. "Hendrik vriend, gij moet straks eens een klapke doen met onze vriend Leonard, ge gaat er content van zijn..."

Leonard Verstraete

"Gow, gow, ge moe gi ni overdruv'n é me-niere de pastre" bromde de sympathieke man een beetje verlegen.

Intussen was Goethals er ook komen bij zitten en nam het ook volmondig op voor de West-Vlaamse ondernemer. "Eerwaarde vriend, ge kunt in heel den Belgiek voor uw Pamelse kerk geen betere entrepreneur vinden, geloof me maar..."

"Jamaar, en mijn ventje kan uwe kruisweg komen schilderen" kwam nu ook Christina zich in het gesprek mengen, "awel hé mijnheer pastoor, mijne vent is zo ne goeie schilder. Zjuulke, mag ik mijnheer pastoor ne keer naar uwe living late kijken?"

"Wat zou ik aan mijn schoonste schoonzus kunnen refuseren?" was diens repliek.

Zonder het antwoord af te wachten had Christina pastoor Van Eyndhoven bij de arm genomen en troonde hem meen naar binnen. De Pamelse zielenherder kwam nu niet bepaald uit een armoedig gezin, maar bij het zien van dit interieur moest hij toch even slikken.

"Wel wat peinst ge dervan hé?" klonk het helle stemmetje, "nat in de plaaster geschilderd, zjuust gelijk dien Da Vinci!"

De aanmoedigingen van Christina waren overbodig, Van Eyndhoven was danig onder de indruk van het prachtige schilderwerk. "Wel madame, als het ooit zover komt, dan vraag ik uw echtgenoot zeker om mijn kruisweg te komen schilderen"

Met hetzelfde enthousiasme als ze de priester had meegenomen, bracht ze hem terug naar de tafel.

"Voilà Remietje, schrijft het maar in uwe cahier, naaste jaar kunt ge d kerk van Pamel gaan volschilderen!"

"Oei madame, dan zou het in een keer wel heel rap moeten gaan" temperde Van Eyndhoven.

"Jommo, ek kan stif rap metsen, newor! Kom ekke nor hier we gon widder nekè klapp'n"

Aannemer Verstraete en pastoor Van Eyndhoven hebben toen een hele tijd van gedachten gewisseld en bij ieder glas dat werd geschonken, groeide de overtuiging dat er niet langer naar een aannemer moest worden gezocht. Terwijl ze hun overleg met nog een 'santé' afrondden liet de pastoor zich met een zucht ontvallen: "Maar nu moet ik wel nog een pak geld vinden. Ik had gedacht de oude kerk te kunnen verkopen, maar die overeenkomst is mis afgelopen."

Die laatste uitspraak van Van Eyndhoven deed onze eerwaarde directeur De Schrijver plots opkijken. Hij had geamuseerd conversatie gevolgd, maar nu werd ook zijn aandacht getrokken:

“Mag ik even tussenkomen, beste collega? Ik ben op zoek naar een geschikte locatie om met onze congregatie een gasthuis op te richten. Als ik dat zo hoor is er de omgeving nog geen enkele plaats voor opvang van ouderen. Kunt ge mij eens wat meer uitleg geven?”

Het gesprek met Leonard Verstraete had pastoor Van Eyndhoven al lichtjes euforisch gemaakt. Maar nu bleek zich plots nog een opportuniteit aan te dienen. Hij wendde al zijn overtuigingskracht aan om de ideale ligging van het perceel te beklemtonen. Was het de Heilige Geest zelf of de geestrijke drank die hem precies de juiste woorden deed vinden, wie zal het zeggen. Feit is dat daar in Aalst op het banket een belangrijk compromis werd gesloten met de volgelingen van Vincentius. Het grote geldgebrek was van de baan, er was de geruststellende gelegenheid dat een uitstekende aannemer het bouwkundig meesterwerk wou realiseren en zelfs de artistieke kruisweg was geen verre droom meer.

Terwijl pastoor Van Eyndhoven zich door Petrus liet naar huis voeren, liet hij de man zijn verhaal maar doen. Hij zat in een zalige roes te bedenken dat de belofte van Julius Goethals meer dan drievoudig was ingelost. De zon zonk diep rood weg in de Dender toen hij met een ietwat onvaste stap de treden van de pastorie besteege en de zware deur achter zich in het slot liet vallen.

Er zouden nog onvoorziene obstakels opduiken en er waren nog dagen van vertwijfeling, maar de definitieve aanloop was ingezet. Weldra rezen tussen de velden van Pamelse Varing de gevels in gele baksteen omhoog en naast de kerk groeide ook gestaag de nieuwe woonst waar generaties dorpsherders zich elke avond in peis en vree te ruste zouden leggen.

Wanneer Hendrik Van Eyndhoven zich klaarmaakte voor een belangrijke activiteit, hoefde hij nooit meer bang te zijn dat zijn soutane muf uit de kast zou komen. Het flesje eau de cologne bleef vanaf dan ongebruikt en ten slotte uitgedroogd in een vergeten lade steken.

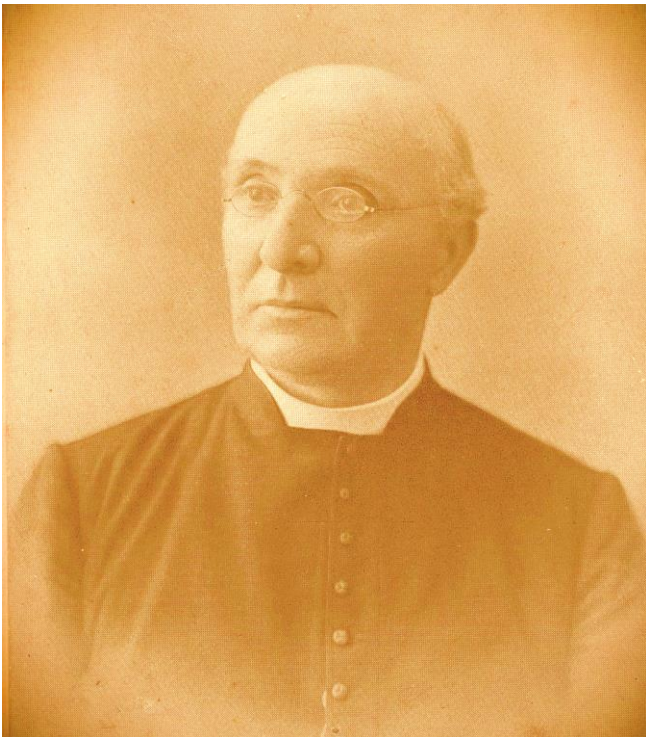
WE

De bewoners van de pastorie

Nu de deuren van de Pamelse pastorie open zwaaien voor de Open Monumentendag 2022, willen we ook even stilstaan bij de pastoors die hun thuis vonden in dit prachtige neogotische gebouw. Het Extranummer Davidsfonds-Klokje '100 jaar Sint-Gaugericuskerk te Pamel (1903-2003)' van Herman Van Herreweghen en medewerkers en de informatie op de website van Hubert De Bolle maakt het redigeren van dit overzicht héél wat eenvoudiger. Een bloemlezing.

E.H. Van Eyndhoven (tot 1926)

Als er één pastoor is die zijn stempel op Pamel heeft gedrukt, dan is het wel E.H. Henricus Van Eyndhoven. Deze landbouwerszoon en geboren Antwerpenaar (Ravels, 1849) werd tot onderpastoor benoemd in Pamel in 1877, in de oude kerk aan de Dender, en ontsnapte ternauwernood aan de dood bij de instorting van de toren in 1879. Minuten voordien was hij nog met de koster de torentrap opgeklommen om zich van de wankele toestand ervan te vergewissen.

In het jaar 1890, terwijl de discussie over herstel of nieuwe kerk hevig woedde, werd hij tot pastoor te Pamel benoemd. Toen in 1896 kardinaal Goossens naar Pamel kwam

om het vormsel toe te dienen, sprak hij met de pastoor over de verschillende voorstellen. Omdat het grootste deel van de bevolking voor een nieuwe kerk in het centrum was, sprak de kardinaal zich voor dit voorstel uit.

Zo geschiede. Op 3 april 1898 viel tijdens een zitting van de kerkfabriek de definitieve beslissing: er zal een nieuwe kerk en pastorie gebouwd worden. Die beslissing beeroerde de gemoederen. In een juli-nacht werd door tegenstanders schade toegebracht aan planten en bloemen in de hof van de pastoor. Deze zaak, een niemendalletje, werd geweldig overdreven en bracht in de parochie veel opspraak teweeg. De gisting was zo hevig dat op 3 augustus, bij de zitting van de gemeenteraad, honderden mensen kwamen protesteren. Met zes stemmen tegen vijf keurde de gemeenteraad die dag finaal de verplaatsing van de kerk goed.

Pastoor Van Eyndhoven liet zodus in het centrum van Pamel een nieuwe kerk en pastorie bouwen. Zijn verdienste gaat echter nog verder. Hij speelde ook de hoofdrol bij de bouw van de vrije school op de Kappelleweide, bij de uitbouw ervan tot een aparte meisjesschool en hij was ook nauw betrokken bij de bouw van het nu gesloopte rusthuis in de Gasthuisstraat.

Hij overleed in de pastorie op 3 januari 1926, nadat hij maar liefst 49 jaar voor het zielenheil van de Pamelaars zorgde. Zijn graf is jammer genoeg verdwenen, maar de opstaande zerksteen is nog bewaard. Die staat tegen het muurtje aan de noordzijde van het oude kerkhof, iets lager dan het bakstenen gebouw met de blinde gotische vensters dat in de volksmond 'de kapel' werd genoemd.

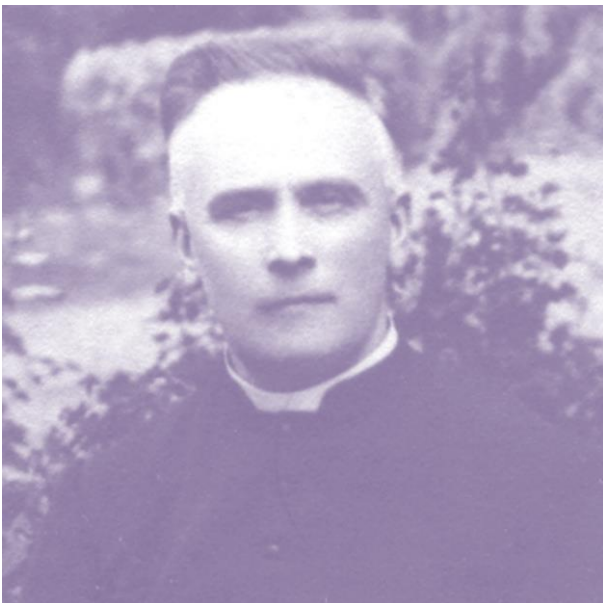

E.H. Verwimp (1926-1929)

E.H. Verwimp (°Geel, 1873) werd aangesteld als pastoor op 7 mei 1926. Veel fijne dagen beleefde die man hier niet in Pamel, want het conflict tussen hem en de Ledeborgse kapelaan Tielemans, die naar een onafhankelijke parochie Ledeborg streefde, liep zo hoog op dat hij begin 1929 zijn ontslag vroeg.

Aan dit conflict zou een heel lang hoofdstuk gewijd kunnen worden, maar dat valt buiten het bestek van deze opdracht. Citaten uit brieven van beide kampen spreken evenwel boekdelen. Toen kapelaan Tielemans bijvoorbeeld een zondagse hoogmis in Ledeborg eiste, slechts een gelezen mis kreeg en er toch een gezongen mis van maakte, schreef pastoor Verwimp aan de Lennikse deken: "*De toestand tussen Pamel en Ledeborg is fel gespannen, alles door zijn schuld. Hij is de man niet om rust en vrede te brengen. Hij rust niet vooraleer hij alleen baas zal wezen*".

E.H. Janssens (1929-1948)

Met het vertrek van pastoor Verwimp kwam werd de situatie er echter niet beter op. Zijn opvolger kwam in een delicate situatie terecht. Grimbergenaar E.H. Josephus Janssens (°1880) werd op 6 april 1929 als Pamelse pastoor benoemd. Tijdens WO I was hij brancardier, en na onderpastoor geweest te zijn in Antwerpen en Halle, trok hij naar Pamel. Ook hij heeft hier héél wat gepresteerd!

Hij zorgde voor de elektrificatie van de klokken (1929) en de bouw van de nieuwe zaal 'Ons Huis' (1930-1931) en hij was de bezieler van de H. Hartfeesten. De vernieuwing van de doopkapel met de prachtige glasramen kwam er in 1935. Hij zorgde voor een nieuw orgel in de kapel van Ledeborg en de kerk van Pamel. Ook de boekerij met 700 boeken was zijn werk, en de op zijn initiatief opgerichte landbouwhuishoudafdeling werd door 24 meisjes gevolgd. Maar hij zag ook, op 15 juli 1943, de Duitsers de klokken wegnemen. In november 1948 nam hij om gezondheidsredenen ontslag als pastoor en werd aalmoezenier van de Zusters van de Verrezen Zaligmaker in het rusthuis te Pamel. Hij overleed er in 1950.

Pastoor-deken Geeraerts (1948-1970)

E.H. Jozef Geeraerts (°Melsbroek, 1901) had een broer die missiebisschop was in het toenmalige Belgisch Congo. Twee van zijn zussen trokken als kloosterzuster ook naar de missies. De jonge Jozef bleef evenwel in het land. Hij werd bij het begin van zijn priesteropleiding, als primus van de klas, naar Leuven gestuurd om er eerst een kandidatuur te halen in de Germaanse filologie. Daar werd hij in zijn eerste jaar, net vóór Kerstmis 1919, zwaar ziek: etterende longontsteking. Twee jaar moest hij zijn studies onderbreken om in 1927 toch priester gewijd te worden. Hij was vanaf 1939 onderpastoor te Laken, en droeg tijdens het regentschap van prins Karel meerdere keren de H. Mis op in het Koninklijk Paleis.

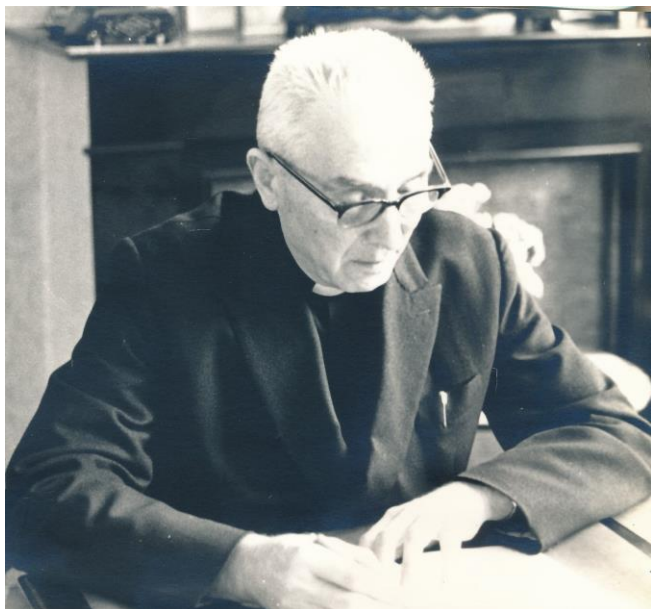
In december 1948 werd Jozef Geeraerts plechtig ingehaald als nieuwe Pamelse pastoor. Ondanks het koude weer werd het een feestelijke aangelegenheid en een waar volksfeest met kleurrijke praalwagens.

in 1966 ook deken van de nieuwe dekenij Liedekerke-Roosdaal.

Aan de werkgroep DF-Klokje zei hij enkele maanden voor zijn dood: *"Wat heb ik in Pamel gedaan? Niks bijzonders. De liturgische vieringen goed verzorgd, bij elke vernieuwing deed ik direct mee. Al voor het Concilie was de Goede Week hervormd, met o.a. avonddiensten. Na 't Concilie heb ik 's zondags zowat zestig kerkliederen aangeleerd in plaats van te preken. Er bestond een Parochieraad en ik deed waar mogelijk een beroep op leken. De parochiale werken waren in volle bloei. Als pastoor begeleidde ik de vrouwelijke verenigingen, waaronder de Chiromeisjes, Kajotsters, B.J.B.-meisjes, Boerinnengilde."*

Daarnaast was Jozef Geeraerts ook voorzitter van de toenmalige vzw 'Immaculata Maria-Instituut Technische en Beroepsschool'.

In 1963 leidde de 'afsplitsing' in van de parochie Ledeborg, wel tot wat spanningen tussen hem en de Ledeborgse pastoor Van de Gucht.

Bij zijn pensioen in 1971 ging hij in Denderhoutem wonen. Na het overlijden van zijn huishoudster Justine Geeroms verhuisde hij in 1981 naar de pastorij van Sint-Katherina-Lombeek, bij zijn vroegere onderpastoor André Smismans. Hij stierf op 87-jarige leeftijd. Zijn uitvaart had plaats in Pamel en hij ligt begraven op de gemeentelijke begraafplaats van de Lostraat. Met de zwakke gezondheid die hij had, heeft hij het gezegde 'krakende wagens lopen het langst' waargemaakt.

Voor de enen was hij een wijze raadsman, voor anderen dan weer wat te afstandelijk, maar allen boezemde hij ontzag in. Zijn opvolger schreef gevat: *'Deken Geeraerts was een begaafd en verstandig man, bedachtzaam in zijn woorden en wijs en mild in zijn oordeel. Gebed en studie hadden een grote plaats in zijn leven. Hij stond op orde en stiptheid. Om het materiële gaf hij niet zo veel en voor zich zelf was hij met het eenvoudige en gewone tevreden. Pamel, waar hij 23 jaar vertoefde, lag hem bijzonder nauw aan het hart.'*

Pastoor-deken Uytterhoeven (1971 – 1993)

Afkomstig van Sint-Katelijne-Waver (°1927), kwam hij in 1971 naar Pamel als pastoor-deken. Toen het oude rusthuis in Pamel niet meer voldeed aan de veiligheidsvoorschriften, zette hij zijn schouders onder de bouw van een nieuw rusthuis.

Hij kreeg in de weekends hulp van de paters van Walfergem. Een van hen, pater Leo Bernaerts, nam tijdens de ziekte en na de dood van de pastoor-deken de totale pastorale taak van de parochie op zich tot de komst van pastoor Smismans.

Met het overlijden van pastoor-deken Uytterhoeven in 1993 hield ook het dekenaat Liedekerke-Roosdaal op te bestaan.

Pastoor André Smismans (1993-2005)

Pastoor Smismans laten wij op bladzijde 12 zelf aan het woord. Toen hij in 2005 met pensioen ging en zich vestigde op de Varing, verloor de pastorie haar status van 'woonst van de parochiepriester'.

De onderpastoors:

Terloops toch nog even de namen meegeven van de onderpastoors en hun diensttermijn in Pamel: Viktor Joossens (1904-1920), Emiel De Vos (1920-1938), August Van Reydt (1938-1944), Albert Glazemakers (1944-1948), Alfons Willems (1948-1951), Raymond Vandoren (1951-1955), André Smismans (1956-1972) en Paul Ganchez (1975-1977). Hij was hier de laatste seculiere onderpastoor.

Bart Caulier

Het dagelijkse leven op de pastorie

Voor wie haar/zijn leven leeft in het geseculariseerde Pamel van 2022, omringd door domotica en geïndoctrineerd door de sociale media, is het niet eenvoudig om zich in te beelden hoe het dagelijkse leven verliep achter de gevels van een statige pastorie. Maar wij vonden iemand die het allemaal nog zelf heeft beleefd. Ver moesten we overigens niet zoeken: in de Varing geniet pastoor André Smismans van een mooie levensavond. Deze week mocht hij 91 kaarsen uitblazen. Hij was heel graag bereid om met ons een praatje te slaan over zijn verblijf op de Pamelse pastorie.

We trokken met hem naar de woonst waar hij tussen 1956 en 1972 als onderpastoor een onderkomen had. In 1993 keerde hij terug om er als pastoor de parochie te leiden tot aan zijn pensioen (2005).

Het werd een gemoedelijke babbel, daar 'in de schoon plaats', een grote, ruime kamer waarvan de ramen uitgeven op de pastorie-tuin.

Terwijl hij zich neerzette aan de grote tafel en begon te bladeren in een oud fotoalbum, vertrouwde de pastoor ons toe:

"Hier kwamen we niet veel. Het was inderdaad zoals in de meeste Vlaamse huizen 'de schoon plaats' die enkel voor bijzondere gelegenheden werd gebuikt.

Zo was het de gewoonte dat de pastoors uit de buurt om beurt een 'conferentie' moesten organiseren, waarin de aanbevelingen van het bisdom werden uitgelegd en becommentarieerd. Dat gebeurde bij ons dus in deze schoon plaats."

Wij kunnen ons ook wel voorstellen dat hier het feestelijke maal werd aangeboden aan Kardinaal Mercier toen die hier op 8 september 1921 de kerk van Pamel plechtig kwam inwijden. Pastoor Van Eyndhoven zal dan wel zijn befaamde wijnkelder hebben aangesproken. En op de derde mei van 1931 zal zijn opvolger, pastoor Janssens zich even hard hebben ingespannen om die andere aartsbisschop, Kardinaal Van Roey een uitgebreid banket aan te bieden. Deze eminentie was hier toen ter gelegenheid van 'Pamels Schoonste Dag' en wij hebben een vaag vermoeden dat hier op de tafel iets meer dan boterhammen met platte kaas werd geserveerd.

Foto Jan De Mont

3 mei 1931, de pastorie is feestelijk versierd met guirlandes en kleurrijke opschriften, straks worden de eerwaarde heren in 'de schoon plaats' verwacht aan een rijkelijke dis: vlnr: privésecretaris Leclef, de Ledebergse kapelaan Guldentops, deken Van den Eeckhoudt (een geboren Pamelaar), Kardinaal Van Roey, pastoor Janssens, onderpastoor De Vos en de Affligemse pater Lucas.

Het bekijken van oude foto's en de rondgang door alle kamers, bracht een golf van herinneringen naar boven, haast vanzelfsprekend af en toe gemengd met een scheut heimwee. Over leven en werk van pastoor Smismans hebben we het al uitgebreid gehad in Rausa 5 van 2016. In dat artikel waren we nog niet ingegaan op het dagelijkse leven op de pastorie. Met de gedrevenheid die we van hem gewoon zijn, beschreef de zielenherder het ritueel dat zich nagenoeg elke dag op eenzelfde manier voltrok in de periode waarin hij er als onderpastoor dienst deed.

In het grote gebouw waren toen drie personen gehuisvest: de huishoudster Justine Geeroms, pastoor Jozef Geeraerts (waarover meer informatie op blz. 9) en de onderpastoor zelf.

"Toen men me korte tijd voor mijn priesterwijding vroeg hoe ik mijn toekomst zag, had ik gevraagd om onderpastoor te mogen worden in een parochie waar ik van de plaatselijke pastoor veel zou kunnen leren. Die wens heeft men wat mij betreft echt ter harte genomen. Eerwaarde Heer Geeraerts

(bij hem was die aanspreekcode zeer gepast) was een ernstige, wijze, maar ook zachtmoedige man. Zijn lichamelijke gezondheid was niet optimaal, maar zijn geest was schrand. Ik ervaarde het als een voorrecht om hem als mentor te hebben gehad. Ik ga je zijn bureel tonen waar hij al die jaren naarstig aan het werk was."

We stapten over de donkere natuurstenen vloer door de imposante inkomhal met de hoge, maar stijlvolle deuren in gevlamd pijnboomhout, met de kunstig gemarmerde muren en komen in een ruime, sobere kamer met uitzicht op het dorpsplein. Vandaag is het er stil, maar heel anders dan vroeger is dat niet. Ook toen heerste er nagenoeg altijd een sacrale rust in de vertrekken.

De foto op de volgende bladzijde toont ons een rustig moment in de pastoretuin: Justine Geeroms, pastoor Geeraerts en onderpastoor Vandoooren

Pastoor Smismans vervolgde zijn rondgang en leidde ons naar de keuken en de eetplaats.

"Hier zaten we dus altijd samen om de maaltijd te gebruiken. 's Morgens moest ge natuurlijk klaar zijn om de mis van 7 uur te doen. Daarna was het tijd voor het ontbijt. Maar hier zaten we dus drie keer per dag en werd er vaak over het werk gepraat, maar evengoed over koetjes en kalfjes. Over huishoudelijke aangelegenheden of over spijs en drank hoefden wij ons geen zorgen te maken, dat werd allemaal beredderd door Justine, de huishoudster."

Op deze foto zien we Justine in januari '56 toen pastoor Geeraerts haar op zijn bureau riep om kennis te maken met de nieuwe onderpastoor.

Meteen zie ik zelf ook weer het beeld van Justine Geeroms voor mijn ogen. Sommigen spreken van 'het maas'n van de pastoeër', maar in het geval van Justine vond ik dit bijna een beledigende omschrijving. Ik denk dat zij echt het prototype was van wat een parochieherder nodig heeft: een discrete, vriendelijke dame, die dienstvaardig is maar tegelijk een zekere waardigheid uitstraalt. Als misdienaartje had ik af en toe contact met haar en ik ben nog altijd onder de indruk van haar zachtmoedigheid.

"En hier is de wachtkamer" vervolgt pastoor Smismans zijn rondleiding, "Wanneer er werd aangebeld, ging Justine open doen en liet ze de bezoekers in de wachtkamer plaats nemen. Indien het was voor een ernstige aangelegenheid, ging ze aankloppen bij de pastoor. Wanneer het was voor gewone zaken, zoals de afspraken maken om een mis te laten doen, dan drukte ze op een knop waardoor er boven een bel ging rinkelen en dat was voor mij het signaal om naar beneden te komen. Als ik ten minste niet het huis uit was om ergens een opdracht had te vervullen."

Er restte ons op het gelijkvloers nog een kamer. Tegenover de kelderdeur loodste de pastoor ons een kamer binnen waar ook vandaag nog grote kasten staan.

"Hier was de archievenkamer met documenten van de administratie, doopregisters en overlijdens, trouw.... Vroeger moesten de pastoors daar alles in het latijn noteren, bij ons waren dat al voorgedrukte bladen waarop we enkel namen en data hoefden te noteren. En als ge hier door het venster kijkt, kunt ge ook de pastorietuin zien. Tot begin de jaren zestig stond daar achteraan een kippenhok en lag daar ook een groot stuk bewerkte grond. Dat perceel werd omgegraven door een oudere man uit de Brusselstraat. De afspraak was: de helft voor hem, de andere helft voor de pastoor. Toen in 1961 het Chirolokaal gebouwd werd, was de 'hof' tot ongeveer de helft gereduceerd en toen vond de man zich te oud om nog te graven. Pastoor Geeraerts vroeg zich af wat er nu moest mee gebeuren. Ik antwoordde dat ik het stuk grond wel wou 'omdoen', maar niet met de 'schup', wel met het paard."

Ik heb dan met Frans De Boitselier afgesproken om zijn paard te gebruiken. Die was er niet erg gerust in, want toen ik het stuk tuin aan het omploegen was, merkte ik dat hij door een spleet van het poortje stond te gluren. Toen hij merkte dat de 'voor' perfect recht was, kwam hij te voorschijn."

Onze exploratie ging voort op de eerste verdieping. De goedlopende trap met de mooie balustrade en zwierige wrongstukken leidde naar de overloop waarop verschillende kamers uitgaven. Hier werd het duidelijk dat dit deel van het huis sinds lang niet meer bewoond is. Toen we de deur van een klein kamertje openduwden, hernam onze gids zijn uitleg.

"Dit was dus de slaapkamer voor de onder-pastoor, uiteraard kleiner dan die van de pastoor. Maar ik had hiernaast ook een bureau-woonkamer. Daarin had ik een tafel met 4 stoelen, een bureau en een kast. Dat was mijn leefwereld. In principe zou ik hier familie of vrienden hebben kunnen ontvangen, maar dat is zelden of nooit gebeurd. Van ontspanning kun je ook niet echt spreken. Ik kon wel eens naar huis gaan, maar ook dat gebeurde niet zo vaak. Het was ook allemaal 'met mijn veloken' te doen. Om daarmee naar Bellingen te koersen, was het toch altijd een onderneming.

De eerste keer dat ik toch naar huis ben gaan, was vier maand na mijn aankomst in

Pamel. Mijn eerste uitstap was naar Sint-Katharina-Lombeek, naar mijn grootvader, omdat die niet naar de eremis was kunnen komen (86 jaar blind en immobiel). Toen ik daar aankwam was de pastoor hem aan het 'berechten'. Ik heb dat toen overgenomen. 's Anderendaags is hij gestorven.

Maar ik geraakte het leven hier wel gauw gewoon. Er was een duidelijke taakverdeling. Ik had 's avonds dikwijls een vergadering. Met de Chiro was dat op zaterdagavond. Wij mochten daarvoor een lokaal in de parochiezaal Ons Huis gebruiken, maar alleen wanneer er geen andere activiteit was. Die problemen waren achter de rug toen we in 1956 verhuisden naar een klaslokaal in de gemeenteschool.

Een plezant Chiro-moment: (onder)pastoor Smismans, Gilbert Notaert, Willy De Bolle, Hubert De Bast en Amedee Timmermans.

Ik had nog wel andere verenigingen waarvan ik proost was, zoals bijvoorbeeld het Davidsfonds. Die bijeenkomsten waren dan meestal bij de bestuursleden thuis. Het was ook een aangename plicht om de feestelijke bijeenkomsten van de parochiale verenigingen te bezoeken...”

Wij staken ook nog even ons hoofd binnen in de andere kamers: de rudimentair ingerichte badkamer had duidelijk sinds lang geen bezoeker meer gehad en ook de twee logeerkamers lagen er wat treurig bij.

“Hier overnachtten de paters die ‘Missies’ kwamen prediken. Die waren altijd met een man of drie en zij gaven enkele dagen na elkaar daverende sermoenen” vertelde pastoor Smismans terwijl hij de trap naar de zolder besteeg.

Toen die deur krakend openging, stond ik toch even perplex. Hier werd duidelijk wat een groot gebouw dit wel is. Over de hele breedte van de pastorie schraagt een machtig gebinte het dak. Tot in de nok, zo’n zes meter hoog, is het hele dakvlak mooi betimmerd. Op de plankenvloer staan enkele

oude kasten te wachten op niets meer, verroeste flambeeuwen mijmeren over de tijd dat zij plechtig in de processies werden rondgedragen. In een nis hangen ook nog enkele engelenkostuums en herinneren nog wat andere attributen aan die plechtige processies door de straten van het dorp.

“In Pamel waren er twee processies: op de zondag na Sacramentsdag toen we met honderden mensen opstapten naar Ledeborg en op O.L.V.-Hemelvaart (15 augustus) naar Poelk. De zusters hielden zich vooral bezig met het aankleden van alle figuranten. Na de processie kwam alles dan weer hier op zolder terecht. Maar dat is allemaal heel lang geleden.”

De zolderdeur knarste dicht en we stapten zwijgend naar beneden. Het grote huis zweeg mee, herinneringen maken geen lawaai. Zij leggen dikke lagen stof in onbetreden kamers en rusten zwijgend in onze gedachten. En nu ook in deze woorden en beelden op vergankelijk papier en mysterieuze digitale codes.

WE

Verstraete, een nooit eindigend bouwverhaal

Spreken over een gebouw zonder aandacht te besteden aan de bouwer ervan zou een onvergeeflijke vergissing zijn. Het is merkwaardig dat 120 jaar na de bouw van kerk en pastorie de bouwfirma die de plannen heeft gerealiseerd alle stormen van de bewogen eeuw heeft overleefd. De Firma Verstraete uit Rumbeke bleek dan ook geen doordeweeks bedrijf te zijn. We hadden het voorrecht te mogen spreken met de CEO die vandaag de vijfde generatie vertegenwoordigt. Daarenboven heeft een medewerker het bedrijfsarchief bestudeerd en daaruit een boeiend verslag gedistilleerd waarin we kunnen lezen hoe een West-Vlaamse firma in het begin van de twintigste eeuw een kerk komt bouwen in het Pajottenland. Wij laten het vertellen door **Luk Spyckerelle**.

Leonard Verstraete, aannemer

De St Gaugericuskerk in Pamel, en de pastorie, werden in 1903-1904 gebouwd door aannemer Leonard Verstraete, te samen met werklui uit Rumbeke en omliggende, en plaatselijke werklui uit Pamel en omliggende. Wie was hij, en hoe kwam het dat hij de kerk bouwde?

De kerk van Rumbeke, nog een realisatie van kerkenbouwer Verstraete

Familiale achtergrond

Leonard Verstraete werd in 1860 geboren, in Rumbeke nabij Roeselare, als tweede zoon en de jongste van vijf kinderen van Ignatius ('Naske') Verstraete en Barbara Ghekiere. Naske zelf was in 1802 geboren in Oekene, een dorp te zuiden van Rumbeke, in een familie van landbouwers en thuiswevers. De opkomst van de textielindustrie in de eerste helft van de 19de eeuw maakte echter dat thuis weven niet meer rendabel was, en Naske verdiende zijn brood als metser, en nadien als aannemer in Rumbeke en omliggende.

De broer van Leonard, Augustin, is acht jaar ouder dan hem, en begint als 15-jarige te werken als metsergast met vader Naske. Leonard volgt het voorbeeld van zijn broer, en leert timmeren en metsen op de werven van zijn vader (vermoedelijk woningen, boerderijen, en dergelijke).

Opleiding

In 1875 schrijft Leonard zich in aan de 'Akademie van Teeken, Bouw en Beeldhouwkunde der Stad Roeselare' in de 'lijnteeckenklas'. Om die klassen te volgen legt de 15-jarige Leonard telkens de drie kilometer tussen Rumbeke en Roeselare te voet af, en de daaropvolgende jaren – hij staat dan als 'timmerman' of 'metser' geregistreerd – volgt hij bouwkunde en meetkunde. In februari 1880 moet hij echter de akademie verlaten; hij was "in 't lot gevallen" voor zijn legerdienst.

In juni 1880 meldt hij zich aan in Antwerpen, waar hij in het 6de artillerie regiment, 48ste batterie dient. Hij was in Fort 8 in Hoboken gekazerneerd, een van de 20 forten van de Antwerpse Brialmontgordel. Tot dan toe heeft Leonard's leven zich vooral in Rumbeke, Roeselare en midden West-Vlaanderen afgespeeld. Nu komt hij in een heel ander milieu terecht, waar bovendien Frans de voertaal is. Leonard dient in het leger tot einde september 1883.

Na zijn afzwaai vervoegt Leonard zijn vader en broer als metser. Een jaar later slaat het noodlot echter toe; zijn broer komt om het leven bij een werkongeval. Leonard moet dus noodgedwongen alleen verder doen, en bekwaamt zich van langs om meer in zijn stiel. Hij werkt af en toe ook samen met anderen, en doet op die manier ervaring op van grotere werven.

Het gezin

Verstraete-Vanflete-
ren rond 1903. On-
deraan, vlnr: Maria,
Leonard, Elie, Leonia,
en Lia.

Bovenaan, vlnr: Au-
gust, Georges, Mi-
chel, en Margaretha.

In Rumbeke werkt Leonard dikwijls samen met timmerman Henri Vanflete-
ren. Leonard maakt op die manier kennis met Leonia, een
zus van Henri, en in 1887 trouwen ze. In 1888 wordt hun eerste zoon Georges gebo-
ren, met daaropvolgend Hendrik (jong over-
leden), Michel, August, Maria, Margaretha,
Lia en Elie.

Beginnend aannemer, en eerste grote werken

De zaken gaan goed voor Leonard, en hij bouwt een stevige reputatie op. Hij ziet het stilaan ook groter, en vanaf het begin van de jaren 1890 profileert hij zich van langs om meer als aannemer. Zijn eerste bouw-
werken zijn dicht bij huis, in Rumbeke en omgeving en in Zuid-West-Vlaanderen, maar hij begint ook te bieden op aanbestedingen verder van huis, en wint er af en toe ook een. Zo krijgt hij in 1898 zijn eerste bouw buiten West-Vlaanderen toegewezen, de St.- Amandskerk in Denderhoutem. De uitbreiding naar het Oosten gaat steeds verder, met andere werken in Oost-Vlaanderen, en geleidelijk aan ook in Brabant en Antwerpen.

Het wordt een indrukwekkende lijst. In 1912 heeft Leopold Slosse, pastoor te Rumbeke van 1896 tot aan zijn overlijden in 1920, de lijst eens opgemaakt. In de jaren voor en na de Eerste Wereldoorlog zijn er nog heel wat bijgekomen.

Hieronder een fragment uit een lijst die werd opgesteld door Leopold Slosse, pastoor van Rumbeke:

" Denderhoutem "	1898
" Rumbeke "	1899
Vrouw Rumbeke	1900-1901
Klooster " (Koningzuster)	1900
" " (Kapel desgrooten)	1900
" " (Wezenhuis)	1900
Kerk Rumbeke Herstellen binnenumen	1901
Godshuis te Loere	1901
Kerk van DePonte	1902
" van Liedekerke	1902-1903
" St. Martinus Oalst	1902-1903
van Pamel by Ninove	1903-1904
Kapel van Jerusalem te Brugge	1903
Kerk van Oalter	1903-1904
Godshuis van Campenhout	1904-1905
Klooster Dames de Bonifort Liedekerke	1904-1905
Kerk te Balgerhoeke Liedekerke	1905-1906
Herstellen toren Liedekerke	1906
Godshuise Pamel Brabant	1905-1906
Kerk toren te Pamel	1906
Heropbouwen boogpoel v. d. V. B. te Brugge	1906-1907

De samenwerking met architect Goethals

In Denderhoutem werkt Leonard Verstraete voor het eerst samen met architect Julius Goethals van Aalst. Het bleef niet bij dit ene bouwwerk; het werden er in totaal negen, hierna gerangschikt naar het jaar van de aanvang van de werken:

1898 Kerk Denderhoutem (restauratie)
 1899 Kerk Borsbeke (restauratie en vergr.)
 1902 St.- Martinuskerk Aalst (restauratie)
 1903 Kerk Aalter (restauratie en vergr.)
 1904 Godshuis Kampenhout (bouw)
 1903 Kerk en pastorie Pamel (bouw)
 1905 Godshuis Pamel (bouw)
 1909 Kerk Koekelare (restauratie)
 1909 Kerk De Pinte (restauratie)
 1909 Kerk Droeshout (bouw)

De lijst had mogelijk nog langer kunnen worden ware het niet dat architect Goethals in 1918 op 62-jarige leeftijd overleed.

Zoals aangestipt in de bovenstaande lijst, was Julius Goethals ook de architect van de St.- Gaugericuskerk in Pamel, en het is deels aan hem te danken dat Leonard Verstraete de aannemer werd voor de bouw van de kerk en de pastorie. In de zomer van 1902 had architect Goethals een middagmaal bij hem thuis georganiseerd waar o.a. E.H. Van de Putte, pastoor van Denderhoutem, en E.H. Van Eyndhoven, pastoor van Pamel uitgenodigd waren. Tijdens de maaltijd kwam de geplande bouw van de kerk te Pamel ter sprake, en pastoor Van de Putte sprak vol lof over zijn ervaringen met aannemer Verstraete uit Rumbeke, en zijn werkvolk.

Hij raadde pastoor Van Eyndhoven aan om, indien mogelijk, zeker ook een offerte van aannemer Verstraete te krijgen. In november 1902 werd de bouw aanbesteed, en uiteindelijk waren er maar twee offertes ingediend. Leonard Verstraete had het laagste.

Op 20 november 1902 schreef architect Goethals ook een korte aanbevelingsbrief naar zijn collega Trappeniers waarin hij zijn volste vertrouwen voor aannemer Verstraete uitsprak.

Ploegwerk bij het bouwen van een kerk

De bouw van een kerk, klooster of godshuis was ploegwerk, en aannemer Verstraete berustte hiervoor op een kern van vaklui uit Rumbeke en omliggende, aangevuld met lokale vaklui en helpers. Pastoor Van de Putte vermeldt in zijn gedenkboek rond de 20 bouwvakkers die de uitbreiding van de kerk van Denderhoutem gebouwd hebben; een 7-tal kwamen uit Rumbeke en omliggende, en 13 waren van Denderhoutem of andere plaatsen. De 'Rumbeekse' ploeg vertrok waarschijnlijk op maandagmorgen met de eerste trein uit Rumbeke, verbleef gedurende de week in barakken of lokale logies nabij de bouwwerf, en keerde op zaterdag terug naar huis.

Er is geen werffoto bewaard gebleven van de bouw van de St.- Gaugericuskerk, maar er is wel een foto van de ploeg die de St.- Niklaaskerk in Liedekerke bouwde. De bouw daarvan was in maart 1903 begonnen, juist voor de bouw van de kerk van Pamel, en was voltooid in april 1904. Deze bouw overlapte dus met de bouw van de kerk van Pamel, en gezien de korte afstand tussen beide plaatsen zullen vermoedelijk een aantal bouwvakkers aan beide kerken meegebouwd hebben

Leonard Verstraete met werkmannen (en met architect Van Roelen?) voor de St Niklaaskerk van Liedekerke (1904)

Pastoor Van Eyndhoven schreef het volgende over de werkploeg: *"De werklui, de metsers en de schrijnwerkers kwamen voor het grootste deel uit Rumbeke, het geboortedorp van de aannemer, en uit de omstreken ervan. Het waren allemaal brave en deugdzame mensen die hun werk ernstig ter harte namen. Drinkpartijen, vloekwoorden of ontuchtige gesprekken, in één woord al de onaangenaamheden die men dikwijls bij het uitvoeren van zo'n werk tegenkomt, kwamen hier zelden of weinig voor. Wou men het een of ander op het werk eens gaan bekijken en daarbij wat drinkgeld geven, dan bleef dit in handen van de opzichter van het werk en bij gelegenheid werd daarmee een souper gegeven waar de Vlaamse magen waarlijk eer aan deden."*

De bouw van de kerk vorderde goed, en in september 1904 was die al zover gevorderd dat de kerk kon ingezegend worden. Het laatste werk werd echter door Leonard Verstraete zelf gedaan (zoals het op zijn doodsprentje stond): *"Hij vertelde zóó fier dat hij steeds eraan gehouden had, bij den opbouw van zooveel kerken, boven aan, aan 't Kruis, zelf, 't laatste werk te voleindigen"*.

Na Pamel

De lijst van Verstraete bouwwerken, door pastoor Slosse opgesteld in 1912, toont dat Leonard Verstraete vooral een kerkenbouwer was. Net zoals Leonard de stiel van zijn vader geleerd had, leerden Leonard's zonen ook de knepen van het vak op de werven. De 15-jarige Georges Verstraete zal in 1903 vermoedelijk een deel van zijn leerschool in Pamel en Liedekerke gekregen hebben. August en Michel, en na WO 1 ook Elie, kwamen in het familiebedrijf aan de slag. In 1920 was Leonard 60 jaar, en begon aan de opvolging te denken. Waar het bedrijf tot dan toe onder de naam L. Verstraete-Vanflecteren (*'Aannemer van alle slach van Bouwwerken'*) bekend stond, werd dit na WO 1 *'Leonard Verstraete en Zonen'*, en vanaf 1925 de *'Gebroeders Verstraete'*. In de naoorlogse jaren bouwde de firma heel wat huizen en hoeven in het kader van de heropbouw van *'verwoeste gewesten'*, maar ook heropbouw van vernielde kerken (zoals de St Petrus en Pauluskerk in Rumbeke zelf). Het bedrijf bleef verder nieuwe kerken bouwen in de jaren 1920-30, vooral in

nieuwe wijken van grootsteden zoals Brussel en Antwerpen.

De latere jaren

Naarmate Leonard zich uit het bedrijf terug trok, begon hij zich op andere manieren te engageren, onder andere in het bouwpatroonaat (in 1927 was Leonard Verstraete een van de oprichters van de *'Compensatiekas der Kristen Patroons van West-Vlaanderen'*), en in de lokale politiek. Leonard werd voor het eerst verkozen als gemeenteraadslid in 1921, voor de katholieke Burgers en Werklui, en vanaf 1927 tot 1933 voor de Burgers & Boeren. In 1933 werd hij schepen en bleef dit tot hij afgezet werd door de Duitse bezetter in 1941. Op 8 september 1944 (de dag na de bevrijding van Roeselare) werd hij terug aangesteld als schepen, en bleef dit tot zijn overlijden te Rumbeke op 3 januari 1946.

Luk Spyckerelle

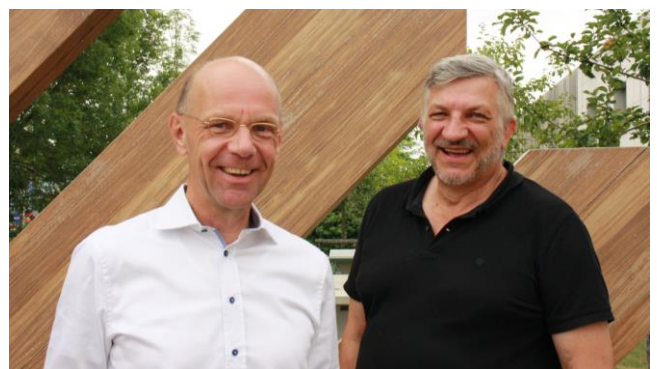
Nog dit

Mocht Leonard Verstraete zien hoe zijn nazaten zijn firma hebben uitgebouwd tot een modern bedrijf met nationale uitstraling, hij zou terecht bijzonder fier zijn. Wij hadden het voorrecht een aangenaam onderhoud te mogen hebben met huidig CEO Francis Verstraete en zijn achterneef Jo Spyckerelle (foto onderaan deze bladzijde).

Het is merkwaardig te zien hoeveel belang zij hechten aan de erfgoedwaarde van hun realisaties. Wie op onderstaande website eens gaat kijken, komt beslist ook onder de indruk het historisch belang van deze ijverige bouwers, maar ook van de toekomstvisie waarmee ze hun beleid sturen. Erfgoed en duurzaamheid zijn hier geen loze begrippen. Hun expertise zou onze beleidsmensen zeker ook kunnen inspireren.

Dus zeker gaan kijken op:

www.verstraete.team/nl/historiek.

Processievaandel van het Heilig Sacrament

Het parochiearchief in bits en bytes

Wie zegt dat er geen monniken meer zijn? Bij Erfgoed Rausa zijn er in elk geval nog vlijtige zielen met monnikengeduld. Toen onze medewerker Jan De Mont aan de leden van de Kerkraad de toelating vroeg om het parochiearchief dat zich in de pastorie van Pamel bevindt te mogen digitaliseren, kreeg hij een enthousiast 'JA'. Maar of hij wist aan wat een uitgebreide opdracht hij begon, daar durven we aan twijfelen. Maar opgeven vind je niet in zijn woordenschat!. Dagen, weken, maanden, heeft hij zich opgesloten in het grote gebouw om kast na kast en boek na boek uit te pluizen, alle teksten over te typen, alle voorwerpen drie dimensioneel te fotograferen en heel die schat aan gegevens in heldere bestanden op te slaan. Voor de tekstcorrecties kon hij beroep doen op Raymond Evenepoel die nauwgezet naaktek of elke komma en elk punt wel op de juiste plaats staat. Wij zijn nog heel bescheiden als we zeggen dat het resultaat verbluffend is. Vanaf nu kan immers iedereen al deze scapulieren, registers, heiligenbeelden, vlaggen en banieren rustig bestuderen op het computerscherm.

Wie naar de maandelijkse opendeurdag komt (iedere eerste zaterdag van de maand tussen 9 en 12 uur in de erfgoedkelder van GC Het Koetshuis) kan niet alleen al die mooie objecten bestuderen op de aanwezige computer, wanneer je een digitale dragen meebrengt kun je die schatten ook kopiëren.

Het zou onbegonnen werk zijn om alle gedigitaliseerde objecten hier af te drukken. Wat volgt is een greep uit enkele rubrieken of reeksen voorwerpen.

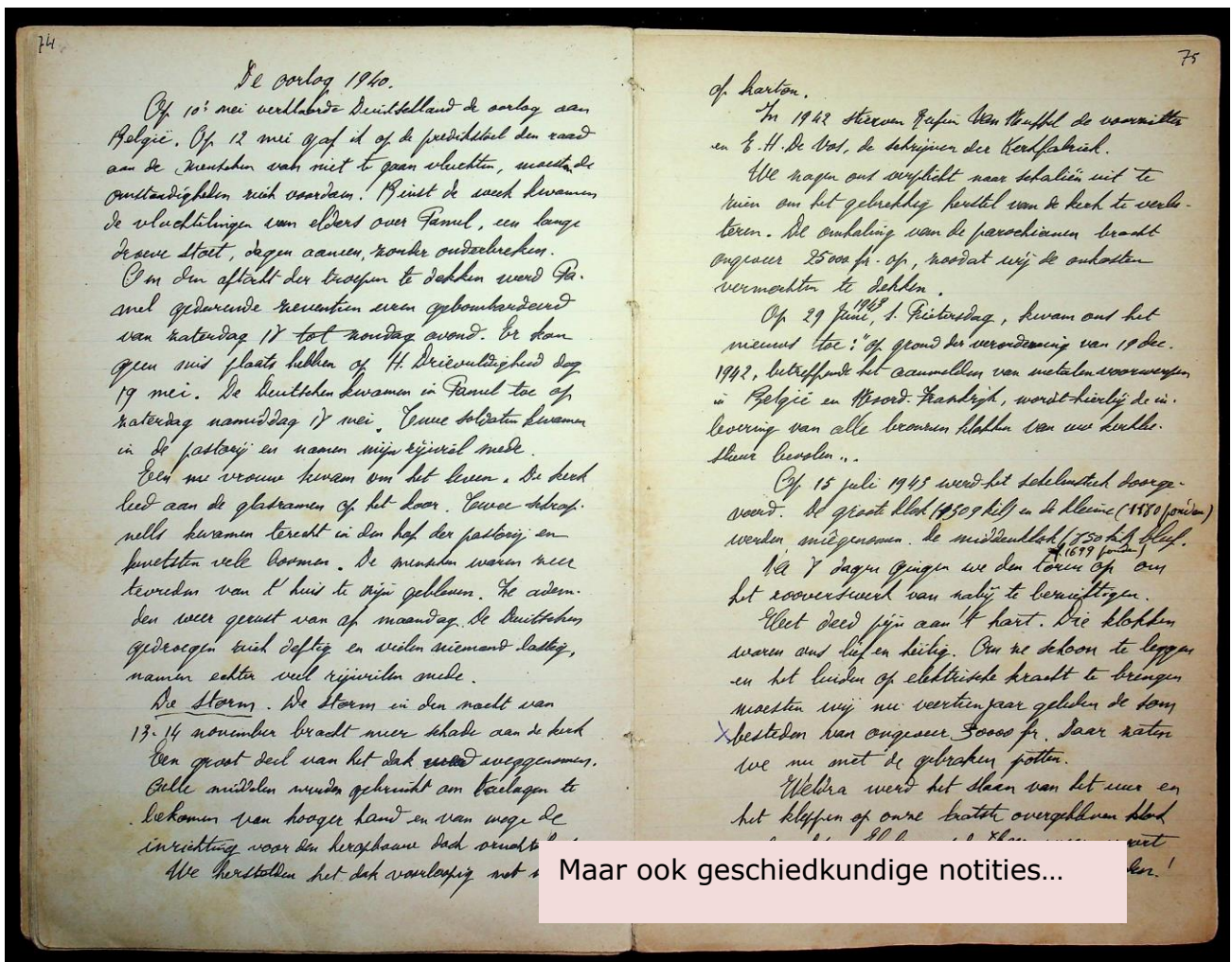
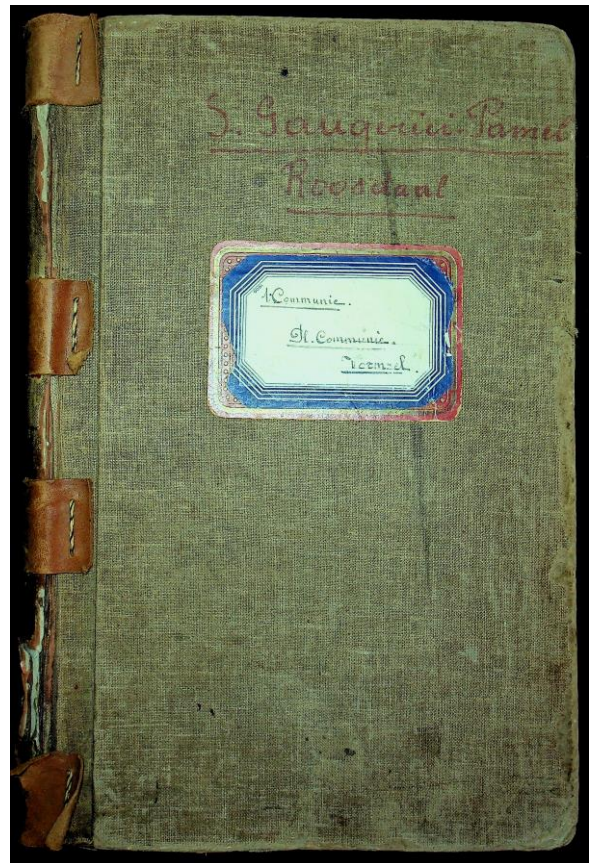
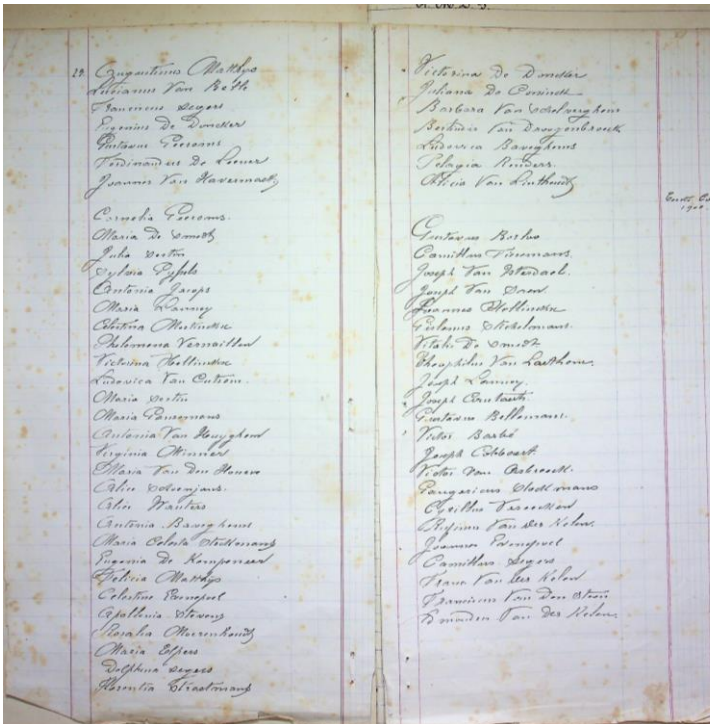
Om te beginnen enkele vlaggen van katholieke verenigingen die bewaard werden op de pastorie. Van boven naar onder:

- Vlag van de BJB (jongens), de Boerenjeugdbond
- Vlag van de BJB (meisjes)
- vlag van de Pamelse Studentengilde

Er bevinden zich in het parochiaal archief talrijke registers zoals bijvoorbeeld het boek waarin het H. Vormsel, de Eerste en Plechtige Communie werden bijgehouden.

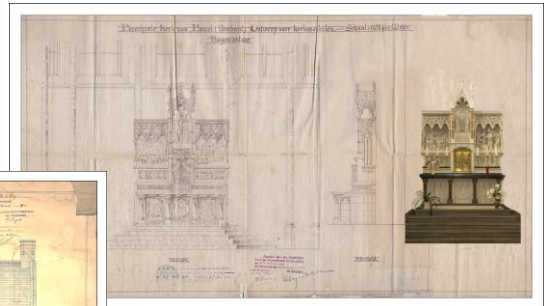
en verder diploma's...

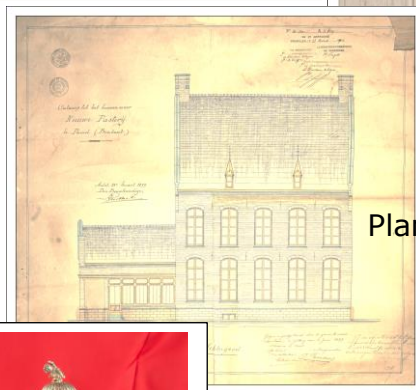
heiligenbeelden...

Kazuifels

Plannen en ontwerptekeningen

Kelken, wierook-
vaatjes en honder-
den scapulieren

... en vele honderden andere souvenirs uit
een vroom verleden.

Jan Geeroms, wat doet de kerkfabriek?

Net als de naastgelegen kerk is de Pamelse pastorie eigendom van de kerkfabriek Sint-Gaugericus Pamel.

Voorzitter Jan Geeroms was graag bereid ons wegwijs te maken in de werking van de kerkraad, die de kerkfabriek bestuurt. Hij ontvangt ons in zijn woning op de Pamelse Klei, op een boogscheut van de kerk en pastorie.

"Dit is het huis van 'Nezzen' (Ernest Muylaert, nvdr), daterend van ongeveer 1910. Mensen die bekend zijn met Pamel, weten direct waarover het gaat.", verzekert Jan me.

Nadat de beslissing viel om de nieuwe kerk tegenover het (toen nog nieuwe) gemeentehuis te bouwen, sloeg een ware bouwwoede toe in het open veld rond de plek waar nu het dorpscentrum is. Tussen 1905 en 1914 zijn zeer veel handelszaken opgericht, en zag ook beenhouwer Ernest Muylaert zijn kans schoon. Hij had zijn winkelkje naast het huis, waar nu de oprit is. Jan ontdekte er zelf nog sporen van:

"Toen we werken uitvoerden in de garage, vonden we de blauwwitte, makkelijk afwasbare tegeltjes van de beenhouwerij nog terug aan de muur."

Een leven lang engagement

Dat Jan een gedreven engagement zou opnemen in het Roosdaalse parochielevens komt allerm minst als een verrassing, gezien zijn levensloop.

"Ik ben geboren en getogen in Roosdaal, in de Kapellestraat en ben dus van de parochie Ledeberg. Ik liep hier school en ging in Pamel naar de Chiro. Ik ben zelf groepsleider geweest, heb nadien VZW Tjouk (Tamelijk Jonge Oudleiding Klub) opgericht en ben er 30 jaar voorzitter geweest. Mijn vrouw en ik zijn Chiro-mensen in hart en nieren! Ook onze kinderen zijn bij de Chiro geweest en één van onze kleinkinderen is het nu ook. Eén van mijn zonen en zijn vrouw zijn volwassen begeleider bij de jongens en meisjes in Pamel.

Ooit kandideerde ik in de politiek en maakte drie jaar deel uit van de gemeenteraad.

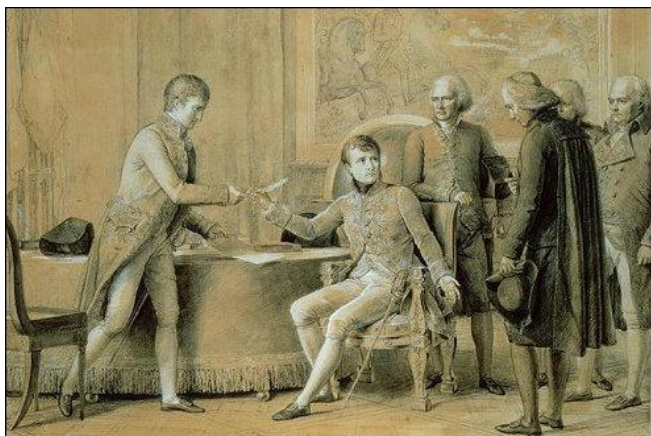
Sinds 1983, een korte tussenpoos van vijf jaar in Strijtem uitgezonderd, woonde ik altijd in Pamel. Omdat mijn echtgenote, werkend in het MPC, een winkel wou starten, kochten we dit huis, dat voordien van mijn schoonouders was geweest en waar een winkelruimte voorhanden was.

Dicht bij het dorpsplein en de kerk, inderdaad. Ik ben altijd praktiserend gelovige geweest. Met ouder te worden bekommerde ik me meer en meer om het welzijn van de parochie. Op die manier ben ik in 2006 lid geworden van de kerkfabriek. Toenmalig penningmeester Hendrik Van Houtem werd tot gemeentesecretaris benoemd, en die beide functies waren niet verenigbaar in één persoon. Omdat ik economisch en financieel geschoold ben, vroegen de leden me om de nieuwe penningmeester te worden. Later, in 2014, werd ik dan voorzitter."

Vlaams decreet

Met zijn opmerking over de onverenigbare functies begeeft Jan zich op het terrein van de kerkfabriek-wetgeving. Om daar in te duiken, maken we een sprong terug in de tijd, naar het einde van de Franse revolutie. Jan legt uit:

"De oprichting van de kerkfabrieken dateert uit de periode van Napoleon, toen alle kerkelijke eigendommen genationaliseerd werden. Keizer Napoleon had het inzicht, in overleg met de politiek van toen, om er publieke instellingen van te maken die onder controle en toezicht stonden van de gemeentelijke overheden. De werking van de kerkfabrieken werd vastgelegd in een decreet van 30 december 1809."

1801 Napoleon vaardigt zijn concordaat uit

De eerste (!) wijziging van dit Napoleontische decreet werd in het Vlaamse decreet van 7 mei 2004 'betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten' gegoten. "De wedde van de pastoors wordt door de federale overheid betaald, maar de kerkfabrieken zijn Vlaamse bevoegdheid. Het typeert ons land.", schertst Jan, waarna hij de essentie van het decreet voor ons samenvat:

"Elke **kerkfabriek**, als openbare instelling met rechtspersoonlijkheid, wordt bestuurd door een **kerkraad**. Die heeft decretaal de verantwoordelijkheid er zorg voor te dragen dat de gelovigen in de parochiegemeenschap beschikken over een ruimte waar ze op een correcte, veilige en vriendelijke manier kunnen samenkomen. De kerkraad is dus belast is met het onderhoud en de bewaring van de parochiekerk alsook het beheer van de goederen en de gelden die eigendom zijn van de kerkfabriek.

In tegenstelling tot de kerntaak van de kerkelijke instanties, het 'eeuwige' karakter van het katholieke geloof, ligt onze focus op het 'tijdelijke', de zakelijke kant. Wij zorgen dat alle erediensten kunnen doorgaan."

Dit verklaart meteen ook het ontstaan van het woord 'kerkfabriek', zoals op Wikipedia uitgelegd. Het Latijnse woord 'fabrica' betekent een 'constructie ten behoeve van het algemeen belang'. Gecombineerd met het woord kerk ('fabrica ecclesiae') slaat het op alle gelden en bezittingen, bestemd voor het onderhoud en de verfraaiing van het kerkgebouw en het uitoefenen van de eredienst.

"Let wel, de kerkfabriek is helemaal te onderscheiden van de lokale parochiale verenigingen die als VPW (Vereniging Parochiale Werken) opereren. Zaal 'Ons Huis' is bijvoorbeeld gebouwd op grond van de kerkfabriek, maar de uitbating van de zaal is in handen van de parochiale vereniging Sint-Gaugericus Pamel, die – net als alle andere kleine parochiale VPW's – enige tijd geleden door een fusieoperatie opgegaan is in de juridische structuur VZW Vereniging Parochiale Werken van het Dekenaat Lennik."

Het Vlaamse decreet regelt de werking van de kerkraad op velerlei vlakken: de samenstelling en verkiezing van de leden, bevoegdheden en verplichtingen rond budget, rekeningen, meerjarenplan én toezicht door de gemeentelijke overheid.

"Alle kerkraden bestaan uit vijf leden, en één door de bisschop aangestelde verantwoordelijke van de parochie. In de meeste gevallen zal dit de pastoor zijn, maar het vicariaat Vlaams-Brabant kan, bijvoorbeeld als er geen residerend pastoor meer is, iemand anders aanduiden. Ook onze kerkraad bestaat, naast pastoor Kris Van Den Bossche, dus uit vijf leden: naast mezelf als voorzitter zijn dat Luc Van Nuffel als secretaris, Jan De Bodt als penningmeester en Christiane De Bast en Hilde Haelterman als leden.

Het nieuwe decreet voorziet bovendien in een driejaarlijkse gedeeltelijke vernieuwing van de kerkraad. Het is een stukje folklore, ik weet niet waar het vandaan komt, maar er is 'een grote helft' (drie van de vijf leden) en een 'kleine helft' (twee van de vijf leden) van de kerkraad. Om de zes jaar moet elk van die helften opnieuw verkozen zijn, dus elke drie jaar een andere helft.

Alle verkiezingen, zoals ook volgend jaar zal gebeuren, moeten aan de parochiegemeenschap en het publiek kenbaar gemaakt worden, bijvoorbeeld door dit in het kerkportaal uit te hangen en te publiceren. Iedereen die minimaal 18 jaar oud en katholiek is en op het grondgebied van de gemeente woont, kan zich kandidaat stellen."

Centraal Kerkbestuur

Met deze heldere schets van kerkfabriek en kerkraad is het plaatje echter nog niet volledig getekend.

Minister Bourgeois wou immers, met het in voege treden van het decreet, ook een schaalvergroting toepassen op de veelheid van kleine, niet altijd leefbare kerkfabrieken. Per gemeente waar twee of meer parochies zijn, werd een Centraal Kerkbestuur (CKB) opgericht. Zo ook in Roosdaal, waarbij onze gesprekspartner sinds 2017 ook voorzitter is van dit orgaan.

"Het CKB vertegenwoordigt alle Roosdaalse kerkfabrieken tegenover de gemeentelijke overheid. Het is de gesprekspartner van het gemeentebestuur met betrekking tot het coördineren van het beleid van de kerkfabrieken van de gemeente, in het bijzonder het beleid met betrekking tot het roerend en onroerend patrimonium van de kerkfabrieken. Met inbegrip van het bepalen van de prioritaire investeringen!

Het CKB bestaat, naast onze pastoor Kris, uit drie leden, die om de drie jaar herverkozen worden uit de leden van de vijf Roosdaalse kerkfabrieken en een expert. Een expert heeft het Centraal kerkbestuur Roosdaal evenwel niet aangesteld.

De kerkfabrieken behouden uiteraard hun autonome werking, en stellen zelf hun budget, jaarrekening en beleids- en meerjarenplannen op. Ze bezorgen die aan het Centraal Kerkbestuur, dat alles consolideert en met deze geconsolideerde stukken en de gemeentelijke kerkenbeleids- en pastorieplannen in overleg gaat met de gemeente.

Het CKB verleent ook administratieve en technische ondersteuning bij de werking van de kerkfabrieken.

In het begin gebeurde de administratie nog in rekenbladen, maar gelukkig zijn er ondertussen goede digitale hulpmiddelen ter beschikking daarvoor, waardoor nu meer tijd kan gaan naar de inhoud.", besluit Jan.

Foto: Norbert Verbestel

Een toekomst voor de pastorie

Wanneer het over de inhoud gaat, dan kan één heikel punt niet onbesproken blijven. Jan is er zich terdege van bewust en heeft voor deze Open Monumentendag zelfs een primeur in petto:

"Zoals iedereen weet, worden wij al geruime tijd geconfronteerd met een problematiek waardoor de Pamelse kerk gesloten is. Met kerkfabriek, gemeentebestuur, studiebureau en een groep van verenigingen hebben we heel wat tijd en middelen geïnvesteerd in het onderzoeken van diverse scenario's om een neven- of herbestemming van kerk en/of pastorie te kunnen organiseren. Wij blijven hierover actief met diverse partijen verder in contact ondertussen. We vragen nog wat geduld om het concept middels een haalbaarheidsstudie in alle facetten, zowel financieel, maatschappelijk, landschappelijk en ruimtelijk, uit te werken. Wij zullen tussentijds, nog dit jaar denken wij, met het gemeentebestuur en de groep van verenigingen uitgebreid communiceren.

*Nu de pastorie in de schijnwerpers staat, willen we wel graag dit nieuws alvast wereldkundig maken: **er is een principieel akkoord gesloten om de gemeente een erfpacht te verlenen voor het gebruik van de pastorie.** Het gebouw zal binnen afzienbare tijd dan in gebruik kunnen genomen worden door de gemeentelijke diensten. De gemeente zal er ook investeringen in doen, en ging daarbij akkoord om de gevel, en op die manier ook het dorpsaanzicht, te behouden."*

Dit heuglijk nieuws vult Jan meteen aan met nog een (erfgoed)-hartverwarmend initiatief: *"Het is wat ondergesneeuwd door al het andere werk, maar de kerkraad startte een traject – samen met Zender, Erfgoed Rausa en Jan De Mont - om een goede inventaris te maken van alle roerende goederen van de kerkfabriek."*

Van deze roerende goederen, en het onroerend erfgoed van de Pamelse pastorie, mag u vandaag op deze Open Monumenten Dag 2022 mee genieten. Met oprechte dank aan de bevlogen inzet van de leden van de Kerkraad!

Open Monumentendag 2022 Roosdaal

De Pamelse pastorie

Foto Jan De Mont